

природного середовища, незалежно від форм власності та підпорядкування

Доречно внести зміни у земельне законодавство щодо закріплення вимоги територіального розташу-

вання земель промисловості виключно за межами населених пунктів. Адже промислова діяльність за своїми властивостями належить до екологічно небезпечних і здійснює негативний вплив на здоров'я населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
2. Барбашова Н.В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі здійснення господарської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 спец. «Аграрне, земельне, екологічне, природоресурсове право» / Н.В. Барбашова. – К., 2002. – 18 с.
3. Бахуринська М.М. Правові засади концесії земельної ділянки за законодавством України: моногр. / Марія Михайлівна Бахуринська. – К. : Знання, 2010. – 230 с.
4. Боголепов Р.Д. Правовой режим земель промышленного и транспортного назначения : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 «Аграрное, земельное, экологическое, природоресурсовое право» / Р.Д. Боголепов. – М., 1964. – 15 с.
5. Краснов Н.И. Правовой режим земель специального назначения : моногр. / Николай Иванович Краснов. – М. : Юрид. лит., 1961. – 215 с.
6. Трифонов А.С. Правовой режим земель промышленности: моногр. / Александр Сергеевич Трифонов. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 168 с.
7. Петров В.В. Экология и право: сб. науч. тр. / Владислав Васильевич Петров. – М. : Юрид. лит., 1981. – 224 с.
8. Круглов В.В. Правовая охрана окружающей среды в промышленности: учеб. пособие / Виктор Викторович Круглов. – Свердловск : Свердловский юрид. ин-т, 1983. – 80 с.
9. Круглов В.В. Законодательство Европейского Сообщества в сфере охраны окружающей среды в промышленности / В.В. Круглов // Экологическое право. – 2005. – № 2. – С. 42–46.
10. Лозо В.И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (Концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС): моногр. / Вячеслав Иванович Лозо. – Х. : Право, 2008. – 368 с.
11. Круглов В.В. Правовые проблемы охраны окружающей природной среды в промышленности на современном этапе (региональные аспекты) / В.В. Круглов // Экологическое право. – 2005. – № 4. – С. 34–41.

УДК 349.6

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ДОГОВОРІВ В СФЕРІ ІНВЕСТИВАННЯ В НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

THE LEGAL NATURE OF INVESTMENT AGREEMENT IN THE SPHERE OF INVESTMENT IN THE ENVIRONMENT

Лозицька К.О.,

аспірант кафедри екологічного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Автором на підставі аналізу науково-теоретичних та законодавчих засад проаналізовані поняття інвестиційного договору та інвестиційного договору в сфері інвестування в навколишнє природне середовище. Визначено місце інвестиційного договору в сфері інвестування в навколишнє природне середовище в системі інвестиційних договорів. На підставі здійсненого дослідження автором виокремлені ознаки інвестиційних договорів в сфері інвестування в навколишнє природне середовище та запропоновано власне визначення.

Ключові слова: навколишнє природне середовище, інвестиції, інвестування в навколишнє природне середовище, інвестиційні договори, інвестиційні договори в сфері інвестування в навколишнє природне середовище.

Автором на основе анализа научно-теоретических и законодательных положений проанализированы понятия инвестиционного договора и инвестиционного договора в сфере инвестирования в окружающую природную среду. Определено место инвестиционного договора в сфере инвестирования в окружающую природную среду в системе инвестиционных договоров. На основании проведенного анализа автором выделены признаки инвестиционных договоров в сфере инвестирования в окружающую природную среду, и на этой базе предложено собственное формулирование их понятия.

Ключевые слова: окружающая природная среда, инвестиции, инвестирование в окружающую природную среду, инвестиционные договоры, инвестиционные договоры в сфере инвестирования в окружающую природную среду.

The author based on the analysis of scientific-theoretical and legal framework analyzes the concept of «investment contract» and «investment agreement in the field of investment in the environment». Defined the place of an investment agreement in the field of investment in the environment on the system of investment contracts. The author based on research singles out signs of investment agreements in the field of investment in the environment and proposed her own definition.

Key words: environment, investment, investment in the environment, investment agreements, investment agreements in the field of investment in the environment.

Постановка проблеми. На теперішній час навколишнє природне середовище потребує значного вкладення коштів. Обмеженість бюджетних коштів, які спрямовані на покращення стану навколишнього природного середовища, призводить до пошуку нових джерел фінансування природоохоронних заходів, спрямованих на ліквідацію забруднення, забезпечення екологічної безпеки, заходів, пов'язаних з відтворенням та підтриманням природних ресурсів у належному стані тощо. Одним із таких джерел фінансування є залучення інвестицій в навколишнє природне середовище, яке відбувається шляхом укладення інвестиційних договорів.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження правової природи інвестиційних договорів в сфері інвестування в навколишнє природне середовище та визначення їх ознак.

Виклад основного матеріалу. У широкому значенні договір можна розглядати в трьох аспектах: як підставу виникнення правовідносин, як власне правовідношення, що виникло з цієї підстави, і як форму, що приймає відповідне правовідношення. Договір – це підстава виникнення правовідносин, тобто юридичний факт, що лежить в основі зобов'язання і відповідно до ст. 11 Цивільного кодексу України [1] (далі – ЦК України) є підставою виникнення цивільних прав та обов'язків [2, с. 467]. Згідно зі ст. 626 ЦК України договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

У чинному законодавстві України відсутні правові норми, що регулюють форму інвестиційного договору, відсутнє і саме поняття інвестиційного договору, не визначені його ознаки та види таких договорів. У даному випадку діє загальний принцип цивільного законодавства, передбачений ЦК України про свободу договору, зокрема щодо можливості сторін укласти договір, який не встановлено актами цивільного законодавства, але який відповідає загальним засадам цивільного законодавства, врегулювати у договорі, що передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами, відступити від положень, які визначені в актах цивільного законодавства, і самостійно врегулювати свої відносини (ст. 6 ЦК України).

Згідно з ч. 1 ст. 9 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [3] основним правовим документом, що регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір, який в юридичній літературі визначається як інвестиційний договір. Він є правовою формою взаємовідносин між інвестором та іншими учасниками інвестиційної діяльності. Договір повинен відповідати економічній сутності інвестування, тобто відображати факт вкладення коштів в об'єкт інвестування.

Доцільно зауважити, що термін «інвестиційний договір» в юридичній літературі розглядається у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні термін «інвестиційний договір» застосовується щодо правочинів між інвестором і учасниками інвестиційного процесу щодо вкладення та реалізації

інвестицій. В широкому розумінні цей термін використовується щодо договорів, які укладаються між інвестором та іншими учасниками інвестиційної діяльності і спрямовані на реалізацію будь-яких видів і форм інвестицій з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту [4, с. 17].

В юридичній літературі запропоновано ряд визначень «інвестиційного договору». Так, на думку О.М. Вінник, інвестиційним договором слід визнати договір майново-організаційного характеру, що укладається інвестором (уповноваженою ним особою) з іншими учасниками інвестування, які забезпечують виконання практичних дій щодо вкладення інвестицій певного виду у визначений договором об'єкт, із застосуванням певної форми інвестування, що в сукупності мають забезпечити досягнення запланованого інвестором соціально-економічного ефекту [5, с. 180].

В.В. Кафарський інвестиційний договір визначає як правочин між двома або кількома особами, який встановлює на певний строк права і обов'язки у відносинах між сторонами щодо вкладання всіх видів майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [4, с. 34].

О.Е. Сімсон стверджує, що інвестиційний договір є угодою двох або більше учасників інвестиційної діяльності, змістом якої є взаємні права та обов'язки, спрямовані на реалізацію інвестицій з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту. Зазначений автор під інвестиційним договором розуміє угоду між приватним інвестором та державою або територіальною громадою, якою визначено умови допуску та функціонування приватного інвестора в відповідній державі, взаємні права та обов'язки вкладника капіталу та держави (територіальної громади) [6, с. 144].

Враховуючи вищевикладені підходи, вважаємо, що більш прийнятним є визначення інвестиційного договору, запропоноване О.М. Вінник, оскільки вказане визначення охоплює всі елементи правовідносин в сфері інвестиційної діяльності та не обмежує сферу вкладення інвестицій.

Керуючись правовою природою інвестиційних договорів та нормами чинного інвестиційного законодавства, О.М. Вінник виділяє основні ознаки інвестиційного договору, які дозволяють характеризувати їх як окрему групу договорів:

- особливий суб'єктний склад: однією із сторін договору є інвестор або уповноважена ним особа;
- спрямування договору на реалізацію інвестицій і досягнення запланованого соціально-економічного ефекту, хоча в результаті виконання договірних зобов'язань цього ефекту може й не бути, а лише створюються умови та засоби для його досягнення; наприклад, прийняття закінченої будівництвом очисної споруди (як об'єкта інвестування) забезпечує на тривалу перспективу досягнення запланованого інвестором комплексного соціально-економічного ефекту – очищення стічних вод, а відтак – покращення екологіч-

ної ситуації, підвищення якості води, що подається в міський водогін, зниження рівня шлунково-кишкових захворювань через забруднення води тощо;

- оплатність договору;
- ризикований характер інвестиційного договору;
- форма договору – письмова, а в передбачених випадках – нотаріально посвідчена; в окремих (визначених актами законодавства) випадках інвестиційні договори підлягають реєстрації;

- особливості змісту договору, в якому (крім звичайних умов) мають зазначатися: інвестиції з зазначенням їх характеристик (види цінностей та їх ринкова вартість); об'єкт інвестування – об'єкт господарської діяльності чи інших сфер суспільного життя (науки, культури, освіти, охорони здоров'я, довкілля та ін.); економіко-правова форма інвестування; строки вкладення інвестицій та виконання практичних дій, спрямованих на їх реалізацію; зобов'язання сторін щодо виконання практичних дій, спрямованих на реалізацію інвестицій тощо [5, с. 178-180].

Приєднуючись до викладеної вище позиції, зауважимо, що наявність різноманітних інвестиційних договорів обумовлює необхідність їх класифікації за наступними критеріями:

- залежно від кількості сторін інвестиційного договору розрізняють двосторонні та багатосторонні інвестиційні договори;

- за строком дії розрізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові інвестиційні договори;

- за економічним змістом та юридичними ознаками розрізняють такі види інвестиційних договорів: договори про передання майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління з метою інвестиційної діяльності, договори, що передбачають користування чужим майном, з метою здійснення інвестицій, договори про передання майнових прав, договори про спільну підприємницьку діяльність, договори концесії тощо [5, с. 181-183].

Дискусійним питанням серед вчених-юристів є визначення правової природи інвестиційного договору. Більшість науковців підтримують точку зору щодо належності інвестиційного договору до господарсько-правових [7, с. 256].

Водночас О.М. Вінник зазначає, що в окремих випадках інвестиційний договір може й не мати всіх ознак господарського договору, враховуючи мету здійснення інвестування, суб'єктний та об'єктний склад інвестування тощо. В даному випадку саме інвестиційні договори в сфері інвестування в навколишнє природне середовище, на нашу думку, належать до договорів екологічного права.

В науці екологічного права вже досить тривалий час порушуються питання про роль договорів в регулюванні екологічних відносин. Одні автори схиляються до того, що це переважно договори в сфері природокористування, інші вважають, що на порядок денний виходять ліцензійно-договірні засади екологічних правовідносин, треті – що це договори «меліоративного» типу, основною метою

яких є здійснення відновлювально-відтворювальних робіт у сфері використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Ще одна група науковців вважає договори в екологічному праві такими, що носять характер публічно-правових договорів [8, с. 10].

Предметом екологічних договорів визначають відносини, які виникають у сфері використання, відтворення та охорони природних об'єктів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки громадян, а їх об'єктами – конкретні природні ресурси чи їх частини (земельні ділянки, водойми, лісові ділянки, ділянки надр, природні комплекси тощо), а також виконання екологічних зобов'язань, визначених законодавством. Саме за об'єктами, а також за правовим положенням сторін у цих договорах, договори в екологічному праві відрізняються від цивільно-правових та господарсько-правових договорів, оскільки у еколого-правовому договорі додержання сторонами екологічних вимог є пріоритетним і обов'язковим [8, с. 10].

Еколого-правові договори завжди укладаються для досягнення не лише підприємницьких цілей, а й суспільних (публічних) екологічних інтересів та цілей забезпечення екологічного благополуччя [9, с. 37].

На нашу думку, є всі підстави погодитись з позицією М.В. Краснової, яка вказує на ознаки екологічних договорів, серед яких:

- еколого-правові договори – це інструмент публічно-правового комплексного регулювання відносин в сфері використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, що поєднує в собі адміністративні та дозвільні засади, які не стосуються майнових та особистих немайнових відносин. Норми цивільного права при реалізації таких договорів носять субсидіарний, по відношенню до спеціальних норм публічного права, характер;

- в еколого-правових договорах обов'язково однією із сторін має бути суб'єкт публічного права;

- еколого-правові договори регулюються цілою системою спеціальних публічно-правових норм земельного, надрового, водного, лісового, іншого природоресурсного та екологічного законодавства;

- еколого-правові договори завжди укладаються для досягнення не лише підприємницьких цілей, а й суспільних (публічних) інтересів;

- у таких договорах публічний учасник володіє по відношенню до іншої сторони договору відповідними прерогативами (перевагами) адміністративного характеру;

- еколого-правовим договорам властивий еквівалентний характер зобов'язань і взаємна відповідальність сторін [8, с. 11].

В юридичній літературі виокремлено низку договорів в екологічному праві, серед яких: договори за галузевою належністю (за об'єктами правових договорів) – земельно-правові, водно-правові, надроправові, лісо-правові, фауністично-правові, атмосфероохоронні, охоронні (середовище охоронні), у сфері забезпечення екологічної безпеки; правовини

щодо оренди природних ресурсів, купівлі-продажу, міни, дарування, їх концесії, угод про розподіл продукції, угод на здійснення природоохоронних заходів, купівля-продаж квот на викиди парникових газів [10, с. 8].

Крім окреслених груп екологічних договорів, еколого-правові договірні відносини можуть конкретизуватися у сферах, які відносяться до предмета екологічного права, серед яких – договірні відносини економіко-правового механізму в сфері екології.

В сучасних умовах формується система правових норм, спрямованих на регулювання суспільних договірних відносин, нетипових для галузей цивільного чи господарського права, оскільки основними їх об'єктами виступають природні ресурси та природні об'єкти, навколишнє природне середовище як сукупність природних, природно-соціальних умов і процесів, якість та безпечність яких мають забезпечувати екологічну безпеку громадян. Така система правових норм формується у всіх структурних елементах системи екологічного права та законодавства (в природноресурсовому, природоохоронному та антропоохоронному). Загальні засади договорів в екологічному праві формуються в цивільному та господарському праві. Тому таку систему правових норм доцільно визначати як міжгалузевий правовий інститут, обумовлений екологічними імперативами [11, с. 12].

Важливим в науці екологічного права є питання про правову природу еколого-правового договору, тобто про визначення його поняття. М.В. Красновою запропоновано наступне визначення «еколого-правового договору»: врегульовані нормами екологічного права правовідношення, які виникають між органами державної влади та місцевого самоврядування (державними партнерами, суб'єктами публічного права) та фізичними або юридичними особами-підприємцями (приватними партнерами, суб'єктами приватного права) відносно дотримання визначеного правового режиму використання природних ресурсів, що належать Українському народу, режиму охорони навколишнього природного середовища як найвищого соціального блага від впливів небезпечних об'єктів та видів діяльності, а також забезпечення при цьому екологічної безпеки громадян [9, с. 38].

Базуючись на зазначеному вище науковому підході, вважаємо, що інвестиційний договір в сфері інвестування в навколишнє природне середовище є одним із видів еколого-правового договору, оскільки йому притаманні вище перераховані ознаки. Зокрема, вказаний договір укладається, в першу чергу, для досягнення суспільних (публічних) екологічних інтересів та цілей забезпечення екологічного благополуччя. У випадку інвестиційного договору в сфері інвестування в навколишнє природне середовище мета – зниження та ліквідація негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, збереження, покращення та раціональне використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки в інтересах теперішнього і майбутніх поколінь – досягається шляхом залучення інвестицій

в навколишнє природне середовище. При цьому суб'єктами можуть бути як приватні фізичні чи юридичні особи, так і держава в особі органів державного управління. Об'єктами інвестування за вказаним договором виступає як навколишнє природне середовище в цілому, так і його складові елементи зокрема. Інвестиційний договір в сфері інвестування в навколишнє природне середовище є договором, який конкретизує договірні відносини економіко-правового механізму в сфері охорони довкілля.

Інвестиційним договорам в сфері інвестування в навколишнє природне середовище характерні, окрім загальних ознак еколого-правового договору, також ряд специфічних ознак, таких як:

- особливий суб'єктний склад: однією із сторін договору є інвестор або уповноважена ним особа, який може бути як приватною фізичною чи юридичною особою, так і державою в особі органів державного управління;
- спрямування договору на реалізацію інвестицій і досягнення суспільних (публічних) екологічних інтересів та цілей забезпечення екологічного благополуччя;
- об'єкт інвестування – навколишнє природне середовище в цілому та його елементи зокрема;
- додержання сторонами при вкладенні інвестицій екологічних вимог є пріоритетним і обов'язковим;
- умови, які стосуються публічного порядку (оподаткування, митний режим тощо);
- органи державного управління, як сторона договору, володіє по відношенню до іншої сторони договору відповідними прерогативами адміністративного характеру.

На законодавчому рівні в Україні відсутнє чітке визначення інвестиційних договорів, які застосовуються для залучення інвестицій в навколишнє природне середовище. Встановлені лише загальні договірні засади здійснення інвестування в навколишнє природне середовище в розділі X Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [12], який розкриває зміст економіко-правового механізму охорони навколишнього природного середовища, складовою якого є договори на виконання природоохоронних заходів за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ, організацій та громадян, коштів фондів охорони навколишнього природного середовища (ст. 42, 48).

Інвестиційні договори в сфері інвестування в навколишнє природне середовище виступають вагомими засобами для залучення коштів на покращення навколишнього природного середовища та попередження негативних наслідків для навколишнього природного середовища. Тому в сучасних умовах надзвичайної актуальності і науково-практичного значення набуває розробка положень інвестиційних договорів в сфері інвестування в навколишнє природне середовище, які значною мірою відповідали б цілям державно-правової політики в сфері інвестування в навколишнє природне середовище і враховували б завдання правового регулювання у вказаній

сфері для досягнення значного соціального ефекту, а саме покращення стану навколишнього природного середовища. В зв'язку з зазначеним, на нашу думку, є необхідність прийняття окремої постанови Кабінету Міністрів України, в якій було б конкретизовано ті загальні положення щодо договірних засад в сфері інвестування в навколишнє природне середовище, що зафіксовані в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища». Вважаємо за доцільне визначення у вказаній постанові порядку надання державної підтримки при здійсненні інвестування в навколишнє природне середовище, механізмів залучення інвестицій в зазначену сферу та гарантій здійснення такого інвестування.

Висновки. Резюмуючи викладене, зазначимо, що інвестиційні договори в сфері інвестування в навколишнє природне середовище, враховуючи їх

ознаки, відносяться до еколого-правових договорів. З урахуванням характерних ознак пропонуємо наступне визначення: інвестиційний договір в сфері інвестування в навколишнє природне середовище – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення на певний строк прав і обов'язків інвестора (уповноваженої ним особи) та інших учасників інвестування, які забезпечують виконання практичних дій щодо вкладення всіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, які спрямовані на зниження та ліквідацію негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, збереження, покращення та раціональне використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки в інтересах теперішнього і майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Цивільне право України: Академічний курс: підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 520 с.
3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.
4. Кафарський В.В. Інвестиційні договори в Україні: поняття, види, зміст, правове регулювання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Кафарський Віталій Володимирович ; Юридичний ін-т Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника. – К., 2006. – 190 с.
5. Вінник О.М. Інвестиційне право : навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Правова єдність, 2009. – 616 с.
6. Симсон О.Э. Правовые особенности договоров инвестиционного характера : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Симсон Ольга Эдуардовна. – Х., 2001. – 208 с.
7. Поєдинок В.В. Правове регулювання інвестиційної діяльності: теоретичні проблеми : монографія / В.В. Поєдинок. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 480 с. – С. 256.
8. Краснова М.В. Теоретико-правові питання поняття та видів договорів в екологічному праві України / М.В. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – № 84/2010. – С. 10–11.
9. Краснова М.В. Договори в екологічному праві України : Навч. посіб. – К. : Алерта, 2012. – 216 с.
10. Краснова М.В. Юридичні засади договорів в екологічному праві / М.В. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – № 85/2010. – С. 6–9.
11. Краснова М.В. Формування наукових підходів щодо договорів в екологічному праві як міжгалузевого правового інституту / М.В. Краснова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – № 83/2010. – С. 9–12.
12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.